

dadaizmu: futurizem, ekspresionizem, kubizem.

Nadrealizem se zdi v Bergerjevi knjižici boljši del študije. To nas ne prese- neča, saj je predstava o dadaizmu pol- na protislovij, predvsem pa manjka znanstvenih monografij. Prevladuje namreč mnenje, da o neresnih stvareh ni mogoče pisati resno, še manj znan- stveno neoporečno ali vsaj objektivno. Tako lahko o dadaizmu beremo knjige, ki so jih napisali bivši dadaisti (H. Richter, R. Huelsenbeck, . . .), te pa ni- majo veliko več kot zgolj dokumentar- ne vrednosti.

Kot refleks takšnega stanja se pred nami pojavlja tudi Bergerjeva študija. Že njen naslov nas opozarja še na ne- kaj: na to, da se Berger naslanja pred- vsem na spoznanja francoske literarne vede, ki poskuša pravilno razumeti da- daizem in nadrealizem tako, da ju pre- učuje v medsebojni povezanosti. S tem hoče izraziti tako sorodnosti kot tudi razlike. (Nemci npr. soočajo dadaizem nemalokrat z ekspresionizmom, kar je glede na razvitost gibanja popolnoma razumljivo.). To je v veliki meri uspelo tudi Bergerju s pričujočo študijo. Njena šibka točka je v tem, da je v njej pre- malo raziskovalne vneme, odpiranja novih zornih kotov in osvetljevanja še neznanih področij. To ji preprečuje, da bi bila več, kot je sedaj — namreč dobra informacija o dadaizmu in nad- realizmu.

MATJAŽ KMECL, ROJSTVO SLOVENSKEGA ROMANA

Kmeclova knjižna razprava* je po- svečena Jurčičevi obletnici smrti, ven- dar je z obravnavano problematiko posegla mnogo širše. Metoda se je iz-

* Matjaž Kmecl, Rojstvo slovenskega romana, Mladinska knjiga 1981. Zbirka Kultura, urednik Janez Mušič, opremila Marjetka Cvetko, str. 126.

kazala za uspešno, saj je bilo z njo mogoče določiti mesto J. Jurčiča v slo- venski pripovedni prozi 19. stol. in po- kazati na najpomembnejše zasluge, ki so pri Jurčiču največkrat prezrte ali premalo upoštevane. Hkrati s tem so se pokazale tiste posebnosti, ki so na- stale zaradi prilagajanja specifičnim slovenskim potrebam ob pisanju ro- mana. Danes so vidne kot ponovljive lastnosti.

Da bi lahko dovolj nazorno opisal glavna vprašanja, ki se dotikajo ro- mana kot literarne vrste, je Kmecl v prvem delu knjige (Pred začetkom, str. 7—48) na kratko skiciral značilnosti predmeščanske dobe in njene literature ter s tem izpostavil poglavitne stvari, ki so v zvezi z meščansko družbo in nje- nim simbolom — romanom. Opozarja na zadržke, ki so preprečevali, da bi se roman uveljavil tudi pri nas. Med glavnimi vzroki omenja janzenistično ozkost, nekatere Levstikove poglede in vse poetološke premisleke o tem, kaj je sploh roman.

Osrednje mesto v knjigi pripada dru- gemu delu (Ponovljive lastnosti zgod- njega slovenskega romana, pravila nje- govega obstajanja, njegova slovenskost, str. 51—109), v katerem Kmecl anali- zira vrsto romanov, da bi ugotovil: v vseh Jurčičevih »izvirnih romanih« so si protagonisti po družbenem statusu enaki. Vsi so mladi slovenski izobra- ženci, ki se hočejo dokopati do kapitala z ženitvijo ali dedovanjem (Lovro Kvas v Desetem bratu, Leon Retelj v Cvetu in sadu, Lisec v Doktorju Zobru, Ko- lodejev Nikelj v romanu Med dvema stoloma) in so pri tem praviloma us- pešni.

Pravo nasprotje so historični romani (I. E. Tattenbach, Lepa Vida, Slovenski svetec in učitelj, Rokovnjači), kjer se ljubezenski zapletji ne zaključujejo z ženitvami, temveč z umiranjem.

Tip Jurčičevega »izvirnega romana« so prevzeli tudi drugi (Kersnik, Sket), tako da Kmecl govori o »meščanskem

aktivističnem romanu«. V tem smislu lahko razumemo tudi usodo Devina v Vošnjakovih Pobratimih, zgodba drugih dveh bratov — Dolnika in Rovana — pa spominja na Stritarjevega Zorina oz. družbeno kritičnost Kersnika, Govekarja in Kraigherja. Kmecl meni, da »V Vošnjakovih Pobratimih dovolj utemeljeno vidimo nekakšen tipološki sintretizem zgodnjega slovenskega romana« (str. 108).

Logika razvoja je zahtevala, da se je razkrajal model zgodnjega aktivističnega romana, saj je prišlo do notranje diferenciacije slovenskega meščanstva. Temu vprašanju je namenjen tretji del v Kmeclovi knjigi (Mit o čistem čustvu kot družbenem mostu razpade. Konec

zgodnjega slovenskega romana, str. 109—121).

Za izhodišče v pričujoči raziskavi slovenskega romana 19. stol. je verjetno rabila ugotovitev nemške literarne vede, da je »roman zrcalo meščanskega vzpona« (E. Lämmert, *Romantheorie, Dokumentation ihrer Geschichte in Deutschland 1620—1880*). Tega ne zanika tudi slovenski primer. Po drugi strani je Kmeclu uspelo, da bi se Jurčičevo delo in njegov prispevek k oblikovanju slovenske pripovedne proze pravilneje ovrednotila. Knjiga *Rojstvo slovenskega romana* pomeni torej tehtno pridobitev za raziskovanje naše proze 19. stoletja s posebnega vidika.

Slavo Šerc

SPREHOD PO JUGOSLOVANSKIH IN TUJIH REVIJAH

Hrvaška književna revija »Marulić« se je pojavila s svojo tretjo številko. Za nas je predvsem zelo zanimiv prispevek Grga Gamulina *Dežela čez Sotlo*. V njem skuša razpoznati slovensko duhovno ozračje. Zanimivo razmišljanje ima okus po nekakšni apologiji raznovrstnih teženj in hotenj v slovenski kulturi, predvsem pa je opazno obžalovanje, da se s sosednjimi republikami v tem smislu premalo poznamo. Iz Gamulinovega prispevka pa je med drugim mogoče izluščiti tudi obžalovanje zastran pustote in praznine, ki smo jo ustvarili v nedavni zgodovini brez dejanske identifikacije s samim sabo. Avtor skuša pri tem ovrednotiti posamezne dejavnosti in vplive nekaterih vidnih književnih ustvarjalcev in mislecev v Sloveniji v povojnem času. V rubriki *Mozaik* piše V. R. tudi o obogatitvi slovenske teatrološke literature in pri tem navaja Kumbatovičevi knjigi *Živo gledališko izročilo* in *Hvalnica igri*. Ocenjevalec ni prezrl nekaterih spodrsiljajev, kar zadeva hrvaško gledališko ustvarjalnost, vendar priznava, da se knji-

gi prijetno bereta in da sta koristni pomagali pri raziskovanju sodobne gledališke vednosti zlasti v Sloveniji. V tej številki naj še omenimo spomin Bora Pavloviča na nedavno umrlega hrvaškega pesnika Dubrovka Ivančana.

V dvojni številki beograjske Književne reči (193—194) je poobjavljen pogovor Mance Koširjeve z Marjanom Rožancem, ki je izšel spomladi v Sodobnosti. V Književni reči je dodan še Rožančev *Post scriptum*, napisan na rob razpravljanjem o vlogi in usodi slovenskega jezika. Pri tem med drugim ugotavlja, kako je lahko jezik ideološki instrument in tako po svoje mrtev, kajti, kakor navaja, vrsta velikih mislecev na primer iz teh ali onih razlogov v slovenščino ni prevedena, in je torej z njihovimi deli mogoče vzpostaviti stik le prek tujih jezikov. Dimitrij Rupel ocenjuje knjigo Miloša Mikeln *Adolfa Hitlerja tretja svetovna vojna in kratki kurz vladanja za začetnike*. Po Ruplovem mnenju se Mikelnove dobro zamišljene satirične analize proti koncu knjige bolj približujejo polemičnim kot pa satiričnim učinkom. Niko Grafenauer obravnava pesniško zbirko Svetlane Makarovičeve *Sosed gora*. Z